

№ 27 (332)
Ліпень 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Новае выданне: з настальгіяй
аб мінулым – стар. 2

Асоба ў краязнаўстве:
угрынскі Маліноўскі – стар. 3

Лёс бібліятэкараў: прайшлі
дарогамі вайны – стар. 6

На тым тыдні

12 ліпеня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася юбілейная вечарына «Галінка Купалавага дрэва», прысвечаная 90-годдзю пляменніцы Янкі Купалы Ядвігі Юльянаўны Раманоўскай, якая прысвяціла сваё жыццё збіранню рукапіснай спадчыны паэта, дакументаў і матэрыялаў да яго біяграфіі, стварэнню выставак і інш. На вечарыне прысутнічалі Э. Агуновіч, Р. Баравікова, В. Зуёнак, Х. Лялько, М. Шавыркін, В. Рагойша, У. Содаль. Пад час імпрэзы была адкрытая міні-выстаўка «Галінка Купалавага дрэва», прысвечаная 90-годдзю Ядвігі Раманоўскай.

13 ліпеня ў Мабільнай галерэі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося адкрыццё фотавыстаўкі «Загадкавы Кітай». На выставы прадстаўленыя працы фотамастачкі Лолы Пілсудскай, якая нарадзілася ў Беларусі, але з 2001 года жыве ў Кітаі.

15 ліпеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка жывапісу Аляксея Кузьміча, прысвечаная 65-годдзю з дня нараджэння мастака. Прадстаўленыя 24 палотны розных гадоў: партрэты дзеячаў беларускай і расійскай культуры, а таксама – выявы мадонны, аблічча якой з'яўляецца адной з ключавых тэмаў у творчасці жывапісца.

Пад час адкрыцця дырэктар НББ Раман Матульскі адзначыў, што чалавецтва, мастацтва і натхненне жывыя, пакуль ёсць жанчыны, годныя, каб іх узвесці на пастамент, і мужчыны, якія гатовыя схіляцца перад жанчынаю, захапляцца ёю і бачыць у ёй сваю мадонну. Своеасаблівым адказам сталі словы А. Кузьміча, што ў свеце шмат прыгожых жанчынаў, аднак таямніцай мадонны валодаюць не ўсе.

Выстаўка «Вяртанне забытых кніг» адкрылася 15 ліпеня ў Гомелі. На ёй прадстаўленыя больш за 50 рэпрэзентных і факсімільных выданняў па гісторыі, рэлігіі, беларускай і замежнай мастацкай літаратуры пачатку ХХ ст. Асобнай увагі заслугоўваюць кнігі, выпушчаныя для дзяцей рознага ўзросту.

У музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі працуе новая экспазіцыйная частка «Радзівіліяна», прысвечаная славітану князю роду. Экспануюцца выданні з Нясвіжскай бібліятэкі Радзівілаў з эксплібрсамі, кнігі, выпушчаныя ў радзівілаўскіх друкарнях Брэста і Нясвіжа ў XVI і XVIII стст., а таксама кнігі «Lerosolymitana peregrinatio» («Перагрынацыя». Антвэрпэн, 1614) князя Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі і «Камедыі і трагедыі» (Жоўква, 1754) Францішкі Уршулі Радзівіл.

17 і 18 ліпеня ў вёсцы Спорава Бярозаўскага раёна прайшло IV абласное свята народнага гумару «Спораўскія жарты». У ім бралі ўдзел 20 творчых калектываў з Брэсцкай, Мінскай і Гомельскай абласцей, а таксама калектывы з Польшчы. Большая частка свята прайшла каля возера Спораўскае. Акрамя фестывальных праграмаў былі арганізаваныя конкурсы, працавала таксі «Спораўская тарантайка». Удзельнікі і госці маглі пакаштаваць юшку, згатаваную паводле адмысловага мясцовага рэцэпта. Усяго ў свяце прынялі ўдзел больш за 400 чалавек.

Займай, Беларусь старажытная,
свой пасад між народамі!

Фота Міколы ПІВАВАРА

Любіла народ і яго песні

На могілках вёскі Фёдараўка, што ў Рагачоўскім раёне, пахаваная Лізавета Іванаўна Паўлоўская. У 2009 годзе каля яе магілы адбылася паніхіда і быў адкрыты помнік гэтай незвычайнай жанчыне.

Лізавета Іванаўна – маці пісьменніка, публіцыста, дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, нашага земляка Уладзіміра Дзедлава (Кігна). Нарадзілася яна ў 1830 годзе ў Магілёве ў сям'і падпалкоўніка царскай арміі. Тут прайшло яе дзяцінства і юнацтва, тут яна атрымала першапачатковую адукацыю – скончыла гімназію. Дзяўчынка выхоўвалася ў атмасферы добрых дэмакратычных традыцыяў, літаратурных і культурных інтарэсаў, цікавасці да духоўнай культуры народа. Не без разумення і падтрымкі бацькоў яна захапілася вуснай народнай творчасцю. У Быхаўскім павеце знаходзіўся маёнтка блізкіх сваякоў, дзе часта бывала дзяўчына, беларуска па паходжанні, якая блізка да сэрца ўспрыняла шчырую песню свайго народа.

Лізавета Паўлоўская склала зборнік «Народныя беларускія песні» (выдадзены ў 1853 годзе на рускай мове ў Санкт-Пецярбургу пад крыптанімам Е.П.). У кнігу ўвайшлі творы каляндарна-абрадавай і пазабрадавай народнай лірыкі, запісаныя ў Быхаўскім павеце. Значная ўвага была адведзеная апісанню мясцінаў, вясельнага абраду і тэкстам звязаных з ім песень.

У 1853 годзе ў Магілёве Лізавета Паўлоўская пазнаёмілася з маладым юрыстам Людвігам Іванавічам Кігнам. Яны абвянчаліся ў 1855 годзе і неўзабаве пераехалі ў Тамбоў у сувязі з пераводам мужа па службе. Там у іх нарадзілася трое дзяцей: Уладзімір, Аляксей, Вольга. Аднак у 1860 годзе ў час пажару згарэў іх дом. Сям'я вымушаная была адправіцца ў Беларусь. Яны знайшлі прытулак у дзядзькі Лізаветы Іванаўны ў вёсцы Фёда-

раўка Рагачоўскага павета. У хуткім часе Фёдараўка перайшла да Кігнаў. Праз некаторы час Кігны пераехалі на хутар Дзедлава, які набылі ва ўласнасць.

Тут, у Фёдараўцы, і правяла ўсе астатнія жыццё Лізавета Паўлоўская. Выхоўвала сялянскіх сіротаў. У вёсцы былі пабудаваныя бальніца і лазня для сялянаў. За два кіламетры ад Дзедлава, у вёсцы Асмолавічы, Лізавета Іванаўна пабудавала школу ў гонар загінулага сына Уладзіміра. У аднапавярховым, добра складзеным з чырвонай цэглы будынку і да цяперашняга часу была школа.

Калі пачалася Першая сусветная вайна, Лізавета Іванаўна на ўласныя грошы пабудавала побач са сваім домам лазарэт, у якім сама – ужо васьмідзесяцічатырохгадовая жанчына! – даглядала параненых і знявечаных на фронце салдатаў.

Па ўспамінах фёдараўскіх старажылаў, яна памерла ў 1916 годзе. Дом Кігнаў згарэў у грамадзянскую вайну. Разам з асабістым архівам Лізаветы Іванаўны загінула багатая бібліятэка, карціны і малюнкi сяброў Уладзіміра Кігна – Віктара і Апалінарыя Васняцовых. І трэба быць удзячнымі Лізавете Іванаўне, што большую частку архіва старэйшага сына (а там былі лісты Тургенева, Чэхова, Васняцовых і многія іншыя каштоўныя дакументы) яна перадала ў Пушкінскі дом.

Сёлета спаўняецца 180 гадоў з дня нараджэння пісьменніцы і фалькларысткі Лізаветы Іванаўны Паўлоўскай. На яе магільнай пліце напісана:

Вясельныя песні роднай старонкі
Сабрала ты сэрцам у яркія гронкі,
Як кветкі ў вянок, спавіла душою,
Шануем цябе і ў думках з табою.

Памяць пра дзяўчыну-беларуску, якая за восем гадоў да адмены прыгоннага права выпусціла зборнік «Народныя беларускія песні», памяць пра добрае і мужнае сэрца, якое шчыра любіла свой народ, жыве.

Міхась КАВАЛЁЎ, г. Рагачоў

Разважання аб мінулым

У шмастайнасці фотаальбомаў, якія выдаюцца ў сённяшняй Беларусі, адчуваецца некаторая перанасычанасць ілюстрацыямі, здымкамі, што часам з'яўляюцца ўсяго толькі маўклівымі фрагментамі рэчаіснасці. Гартаючы старонку за старонкай тоўстых і не вельмі, адмысловых з паліграфічнага пункту гледжання кніг, дзіву даешся: «А дзе ж красамоўства фатаграфіі, памножанае на прыгажосць і якасць думкі, тэксту?»

У РВУ «Літаратура і Мастацтва» выйшла кніга Адама Мальдзіса і Армэна Сардарава «Даўня Беларусь: з настальгіяй аб мінулым». Пад адной вокладкай аб'яднаныя фотаздымкі доктара архітэктуры А. Сардарава і эмацыйныя, гісторыка-публіцыстычныя дыялогі, у якіх А. Мальдзіс і А. Сардараў разважаюць пра ролю, месца гістарычнай матэрыяльнай спадчыны ў выхаванні грамадства. Звернемся да прадмовы: «Гэтая кніга спалучае ў сабе разам навуковы і мастацкі падыходы да нашага мінулага "Vestega semper adora" ("Заўсёды паважай сляды мінулага") – такі выраз некалі ўжывалі ў Старажытным Рыме. Гэта актуальна і зараз, калі ў сённяшняй Беларусі яшчэ захаваліся матэрыяльныя прыкметы, сляды былых часоў, што захапляюць нас духам старажытнасці, знакі мінулага, якое трэба вывучаць і ведаць. Яны быццам паказваюць шлях у тые часы, калі тут, вакол іх, бурліла жыццё, жыццё, якое ўжо ніколі не вернецца, але заўсёды застаецца ў нашай памяці. А гэта значыць – будзе ўплываць на нашу будучыню».

Частка грамадскіх пабудоваў, храмаў живе, служыць людзям яшчэ і зараз, частка адышла, але засталіся руіны, аб якіх некалі казаў Эдгар По: "... не ўся іхняя моц адышла ... не ўся слава... не ўсе таямніцы ў мурах..." Рамантыка руінаў – гэта асабліва частка нашага духоўнага жыцця.

Колькі яшчэ існаваць гэтым помнікам? Можа, іх зруйнае сам час, можа, пакрыўдзіць няўмелая рэстаўрацыя, але зараз іх вобраз яшчэ турбуе нас, яшчэ захапляе сваёй сапраўднасцю: калісьці ўздзімаліся гэтыя вежы, круціліся колы млыноў, па аляях ішлі закаханыя, а па дарогах неслася імклівая пагоня...

Аб усім гэтым на старонках кнігі паведамаць фотаздымкі і тэксты Армэна Сардарава, словы Адама Мальдзіса. Мастак кнігі – Уладзімір Шоўк».

Доктар архітэктуры, дасведчаны збіральнік памятак зямлі беларускай Армэн Сардараў і вядомы гісторык культуры, доктар філалагічных навук Адам Мальдзіс выбралі цікавую форму для

выкладання сваіх думак, развагаў і высноваў чытачу. Аўтары вядуць дыялог паміж сабою, і галоўнай мэтай бачаць распавесці пра гістарычныя карані беларускага народа, менталітэт насельнікаў нашай краіны, вытокі духоўнай і фізічнай трываласці беларусаў. Даследчыкі на працягу некалькіх сустрэчаў уздымаюць сур'ёзныя пытанні нацыянальнай свядомасці: «Адкуль узяліся беларусы?», «Пра адметныя рысы беларусаў», «Аснова – сялянская праца», «Пра каханне, жанчын і вяселле» ды іншыя. Ужо знаёмства з гэтай часткай кнігі пераконвае, што аўтары запрашаюць чытача ў адмысловае падарожжа па розных гістарычных часінах.

Згадаючы старадаўнія летапісы, Адам Мальдзіс расказвае: «Падарожнікаў шакіравала, калі яны, праязджаючы праз якое-небудзь мястэчка, напрыклад, Слонім, бачылі, што побач стаіць не толькі каталіцкі касцёл, праваслаўная царква, уніяцкі храм, але яшчэ і яўрэйская синагога і мусульманская мячэць. Болей таго, калі аднаго падарожніка паклікалі на абед да мясцовага пана, то ён убачыў, што за сталом сядзяць ды мірна гамоняць і равін, і бацюшка, і ксёндз, і мула. І ніякай варожасці паміж імі няма. Чаму? Гістарычныя абставіны, агульнасць інтарэсаў сфарміравалі такія характары. Бо мы былі асуджаныя на талерантнасць».

А. Сардараў:

– Тут, я мяркую, вы маеце на ўвазе і рысу аседласці...

А. Мальдзіс:

– Аседласць? Так, найперш беларускія землі гасцінна прынялі яўрэяў, якім не давалі жыцця ў Заходняй Еўропе. У гісторыю яны ўвайшлі як «літвакі», жыхары беларускіх і ўкраінскіх зямель.

А потым – крымскія татары... Спачатку князь Вітаўт браў іх у палон, а потым яны ішлі ў яго наёмнае войска. Татары сапраўды ўмелі добра ваяваць. Ну а ў мірны час яны асядалі на зямлі, жаніліся. А жаніліся з кім? З беларускімі жанчынамі! І іх роднай мовай, натуральна, рабілася беларуская. Менавіта тады з'явіліся на свет унікальныя рукапісы Аль-Кітабы. Гэта мусульманскія рэлігійныя кнігі, у тым ліку Каран. Пісаліся яны арабскімі пісьмёнамі, але па-беларуску. Ва ўсім свеце ў такое не дужа вераць.

Ілюстрацыямі да гісторыка-публіцыстычных развагаў даследчыкаў служаць фотаздымкі, фотазамалёўкі Армэна Сардарава. Старыя маляўнічыя прысады, фрагменты паркаў і сядзібаў, руіны і дэкор культурных будынкаў – гэтыя ды іншыя выявы ствараюць атмасферу суладнасці, гармоніі ў спасціжэнні лёсу нашай краіны.

«Даўня Беларусь: з настальгіяй аб мінулым» – сімпатычны, і будзем спадзявацца, запамінальны падарунак ад выдаўцоў і аўтараў кожнаму, хто шануе і любіць свой край.

Мікола БЕРЛЕЖ

Імпрэза

Музычна-паэтычны Грунвальд

Сёлетні юбілей Грунвальдскай бітвы ахвочыя святкавалі па-рознаму, праводзіліся загадзя запланаваныя імпрэзы і спантанныя. Менеджэр беларускамоўных праектаў з Мінска Алесь Мазанік (нашая газета расказвала пра яго беларускія камп'ютарныя праграмы і кнігі) запрасіў сяброў і знаёмых адсвяткаваць юбілей слаўнай Перамогі ў сталічны бар «Валерыя» імпрэзаю «Памятаем. Шануем. Святкуем». Падобныя музычна-паэтычныя сустрэчы ён ладзіць у гэтым месцы не ўпершыню. Для іх фармуецца спецыяльнае беларускае меню.

У праграме цяперашняй вечарыны былі выступы рок-музыкаў, бардаў ды паэтаў. Свае вершы чыталі Ян Маўзэр (больш вядомы як лідар рок-гурта «Маўзэр»), Рагнед Малахоўскі ды Віталь Рыжкоў. Вялікі канцэрт з некалькіх частак зладзілі Андрэй Плясанаў і Анатоль Стэцэнка. Сталым чытачам нашае газеты не варта дадаткова тлумачыць, што гэта – музыкі гурта «P.L.A.N.». Іх песні пра гераічную мінуўшчыню і не менш гераічную сучаснасць шануюную публіку ўзбадзёрылі, прымусілі падпяваць. Добра ў канву вечарыны ўпісалася выступленне фальк-гурта «Guda» (яго ўдзельнікі адмыслова на гэтую імпрэзу прыехалі пасля выступлення на іншым канцэрце). Усё скончылася карагодом з песнямі.

Дарчы, наступная падобная імпрэза плануецца 8 верасня – у Дзень Аршанскай бітвы 1514 года.

Лявон ПАЛЬСКІ
Фота аўтара

Конкурсны Open Air

Ужо не першы год Піншчына, старажытная Парэцкая зямля, збірае на беразе Ясельды ўдзельнікаў свята «Грай, гармонік, звiні, прыпеўка».

Галоўная мэта мерапрыемства – стымуляванне развіцця традыцыйнай рэгіянальнай інструментальнай народнай музыкі і спеваў, папулярызацыя іх сярод насельніцтва, паляпшэнне выканаўчага майстэрства самадзейных музыкантаў, пашырэнне і ўмацаванне творчых сувязяў паміж рэгіёнамі, развіццё фестывальнага руху.

Для ўдзелу ў фестывалі прыехалі самадзейныя калектывы з усёй Брэсцкай вобласці: народныя фальклорныя выканаўцы, гарманісты, прыпевачнікі, танцоры. І зазвінеў над Ясельдай гармонік, загучалі песні, прыпеўкі, найгрышы!

На творчым свяце былі прадстаўлены і выстаўкі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, на якіх можна было пазнаёміцца з мясцовымі відамі рамёстваў і народных промыслаў.

Спаборніцтвы, якія доўжыліся на працягу двух дзён, былі настолькі вясёлыя і цікавыя, што вызначыць пераможцаў было не проста. Але ж трэба было вылучыць лепшых. Пры ўзнагароджванні канкурсантаў дыпламамі ў першую чаргу кіраваліся такімі крытэрыямі, як сцэнічная культура, высокі выканаўчы ўзровень, адраджэнне рэгіянальных традыцыяў і асабліва сцяў музычных твораў, арыгінальнасць выканання.

Свята скончылася, але арганізатары, удзельнікі, а таксама госці гэтага мерапрыемства ўпэўненыя, што фестываль «Грай, гармонік, звiні, прыпеўка» яшчэ не адзін год будзе радаваць нас на маляўнічым беразе Ясельды.

Марыя КОБЕЦ, уласны карэспандэнт

Асоба ў краязнаўстве

«...Ён можа вас зачараваць»

У серыі «Знакамітыя людзі Зэльвеншчыны» выйшаў бібліяграфічны даведнік «Руплівец на ніве краязнаўства», прысвечаны 65-годдзю з дня нараджэння Міхася Маліноўскага.

Распачынаецца аповед з верша сябры Саюза архітэктараў Беларусі Валерыя Малышкіна:

*...Ён можа вас зачараваць
Усеагульнаю любоўю
Да краю роднага свайго,
Ён сэрца цешыць,
безумоўна,
Далучанасцю да ўсяго.*

Сваёй неўтаймоўнаю энергіяй Міхась Маліноўскі і мяне, болей сталага чалавека, увёў у сваё кола цікаўнасцяў, і мы ўжо разам зрабілі шмат даследаванняў не толькі свайго горада і раёна,

але і Пружаншчыны, Уздзеншчыны, Зэльвеншчыны, Брэста, Мінска і інш.

Кніга «Руплівец на ніве краязнаўства» апавядае пра ўклад Міхася Маліноўскага ў творчыя здабыткі краіны, пра летапіс яго жыцця, службы, грамадскай дзейнасці, за час якой пабачылі свет 14 літаратурна-мастацкіх і краязнаўчых выданняў. Ён узнагароджаны шматлікімі медалямі і ганаровымі граматамі, а ягонае імя занесенае ў энцыклапедыі і розныя даведнікі.

Былы дзетдомавец М. Маліноўскі, не зважаючы на ўсе віражы лёсу і падчас неўспрымання яго канцэптуальных здабыткаў, з'яўляецца прыкладам сапраўднага служэння Бацькаўшчыне, аб чым і сведчыць беларускі друк, у тым ліку і «Краязнаўчая газета».

Дарэчы, М. Маліноўскі пад час сваёй літаратурнай і журналісцкай дзейнасці меў у сваім спажытку каля 20 псеўданімаў, у брашур пазначаных толькі два – М. Міхайлаў і М. Угрынскі (ля Угрыні ён якраз і нарадзіўся на хутары Равеста 25 ліпеня 1945 года, ягоны бацька – партызан і фронтавік – загінуў у апошні год Вялікай Айчыннай вайны). Адзначу, што ў брашур візуальна прадстаўлены ўсе яго выданні, а таксама вершы ганцавіцкага паэта Аляксея Галаскока і ўкраінскай рускамоўнай паэтэсы Галіны Парасік.

У роднай Зэльве педагог і паэтка Алена Кароза прысвяціла яму верш «Земляку», які быў апублікаваны ў раёнцы, а заканчваецца такімі радкамі:

*Каб свае добра ведаць
карані,*

*Чужыя нам каб не хваліць
абноскі,
Любіце, землякі,
радзіму так,
Як яе любіць
Міша Маліноўскі!*

Зэльвенскай Цэнтральнай раённай бібліятэкай выпушчана і брашура само-

га Міхася Маліноўскага «Над Зэльвянкай хіліцца вясёлка». Гэта цікавы аповед у пытаннях і адказах да 70-годдзя ўтварэння Зэльвенскага раёна.

Гярод дасягненняў М. Маліноўскага трэба адзначыць яго ўклад у даследаванні жыццяпісаў і творчасці Марылі Верашчака, Аляксандра Блока, Любові Дэльмас, Наталлі Арсенневай, Уладзіміра Кісялёва, Андрэя Рымшы, Івана Фёдарова, Валянціна Таўлая, Ігната Дамейкі, Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Анатоля Шнэйдэра і інш. Трэба таксама адзначыць і яго вялікі ўклад у спазнанне духу беларускага народа і яго злучных частак – татары, цыганы, яўрэяў, рускіх, украінцаў, палякаў і інш.

*Аляксандр
КОРНЕЎ,
г. Баранавічы*

**Але другой ракі за маю раку,
за мой сонечны, за мой суровы
і шырокі, за мой старажытны
Дняпро – другой такой ракі на
свеце няма... Ён – бацька. Ён –
калыска наша...**

Уладзімір Караткевіч

Напэўна, абсалютная большасць беларусаў ведае, што Дняпро – самая вялікая рака на тэрыторыі Беларусі. Але ці шмат мы ведаем пра саму раку? Пра паходжанне яе назвы, вытокі, пра беларускія гарады, размешчаныя на Дняпры? Ніжэй у выглядзе пытанняў і адказаў я пастараўся прывесці некаторыя звесткі пра самую магутную раку нашай краіны. Думаю, такі матэрыял можна скарыстаць і на ўроках. А можа, штосьці падобнае робіцца і ў іншых рэгіёнах краіны?

10 пытанняў і адказаў пра Дняпро.

Як яшчэ называюць Дняпро?

У Расіі раку называюць Днепр, на Украіне – Дніпро, старажытныя грэкі называлі Дняпро Borysthenes – Барысфен, а рымляне – Danapris – Данапрыс. А яшчэ ў часы Кіеўскай Русі славяне называлі раку Славуціч.

Што азначае назва ракі?

Існуе меркаванне, што назву рака

Вядомы і невядомы Дняпро

атрымала ад скіфа-сармацкага – «дану апара», што літаральна азначае глыбокая рака. Назва «Барысфен» азначала Рака з поўначы, а Славуціч – славутая рака. Верагодна таксама, што першапачаткова назва ракі гучала як «Дана апр», што перакладаецца як «Рака Даны» (названая ў гонар багіні палявання Даны ці Дзіяны).

Па тэрыторыі якіх краінаў працякае Дняпро і якая агульная даўжыня ракі?

Дняпро пачынаецца ў Расіі (на яе тэрыторыі яго працягласць складае 500 км), потым цячэ праз Беларусь (700 км) і далей па Украіне (1000 км). Агульная працягласць ракі – 2200 км. Дняпро – трэцяя ў Еўропе рака пасля Волгі і Дуная.

Якія беларускія гарады знаходзяцца на Дняпры?

У нашай краіне на рацэ Дняпро знаходзяцца 12 гарадоў і мястэчак: Дуброўна, Орша і Копысь у Віцебскай вобласці, Шклоў, Магілёў і Быхаў у Магілёўскай вобласці, Рагачоў, Жлобін, Стрэ-

шын, Рэчыца, Лоеў і Камарын у Гомельскай вобласці.

Якія асноўныя прытокі Дняпра на тэрыторыі Беларусі?

Левы – Сож (даўжыня 648 км); правыя – Друць (266 км), Бярэзіна (561 км), Прыпяць (761 км).

Дзе пачынаецца Дняпро?

Рака пачынаецца з невялікага балота на Валдаіскім узвышшы на вышыні 236 м над узроўнем мора. Вытокі Дняпра знаходзяцца каля вёскі Бачарова ў Сычоўскім раёне Смаленскай вобласці. Там на ўскраіну лесу знаходзіцца блакітная капліца, усярэдзіне якой прымацаваны шчыт з надпісам на рускай і ўкраінскай мовах і абраз Хрыста. А побач – зруб-альтанка, пад якой і пачынаецца Дняпро. Нядаўна ў гэтым месцы пабудавалі храм.

Што такое Дняпроўскія парогі?

За 9 км да Оршы рака прапазае граду дэвонскіх вапнякоў, утвараючы каля вёскі Прыдняпроўе так званыя Кабяляцкія парогі.

Колькі мастоў праз Дняпро ёсць у Беларусі?

Усяго іх 20: 15 аўтамабільных і 5 чыгуначных. Найбольшая колькасць мастоў – 4 аўтамабільныя і чыгуначны – у Магілёве, 3 аўтамабільныя і 1 чыгуначны мост ёсць у Оршы. Самы новы мост праз Дняпро быў пабудаваны ў 2007 годзе ў Копысі.

Ці праходзіць па Дняпры дзяржаўная мяжа нашай краіны?

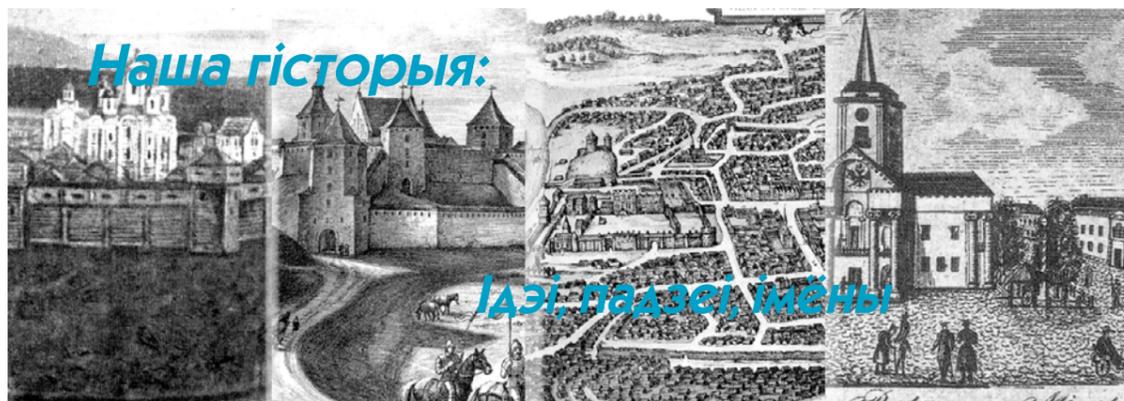
Па Дняпры праходзіць мяжа Расіі і Беларусі ў Дубровенскім раёне, Беларусі і Украіны – у Лоеўскім і Брагінскім раёнах. А ў 1918 годзе па Дняпры ад Оршы да Новага Быхава праходзіла дэмаркацыйная лінія паміж Нямецкай, якая акупіравала вялікую частку Беларусі.

З басейнамі якіх рэк звязаны Дняпро каналамі?

Для перавозкі гаспадарчых і іншых грузаў Дняпро быў злучаны з рэкамі Заходняя Дзвіна, Нёман і Заходні Буг Бярэзінскай, Дняпроўска-Нёманскай (цяпер не дзейнічаюць) і Дняпроўска-Бугскай водных сістэмаў. Калісьці па Дняпры праходзіў водны шлях «з варагаў у грэкі», які злучаў Балтыйскае і Чорнае мора.

*Юрась
КАЛАСОЎСКІ,
г. Магілёў*

Гісторыі й літаратуры аб бітве пад Грунвальдам (або Танэнбэргам) прынята пісаць, а часта й гаварыць як аб самай буйной еўрапейскай бітве сярэднявечча. У сапраўднасці пачалася яна й вялася праз некалькі гады наў у трыкутніку й нават за трыкутнікам Танэнберг – Ладвігова – Грунвальд. Адлегласць паміж гэтымі вёскамі была каля трох кіламетраў.

Найбольш інфармацыі аб Грунвальдскай бітве знаходзім у Яна Длугаша, польскага гісторыка. Нарадзіўся ён пяць гадоў пасля гэтай гістарычнай бітвы, але яго бацька й дзядзька былі пад Грунвальдам і нешта расказалі малодму Длугашу.

Апісваючы бітву пад Грунвальдам, Длугаш рабіў гэта не толькі з апаваданняў бацькі й дзядзькі, але, як духоўная асоба й навуковец, меў доступ да больш аўтарытэтных крыніцаў. Длугаш жывіў у Кракаве на рагу вуліцы Кананічнай, у самым падножжы Вавэля, у недалёкім суседстве з каралеўскай сядзібай і катэдрай. Гэта давала яму магчымасць спатыкацца й гутарыць з рознымі людзьмі, якія былі пад Грунвальдам і лепш арыентаваліся за яго бацьку ды дзядзьку й зналі, хто сапраўды кіраваў ходам бітвы й як яна праходзіла.

Дарэчы згадаць і аднесці да ліку важнейшых гістарычных падзеяў аб бітве пад Грунвальдам хронікі: Бэрнарда Вапоўскага, якая была напісаная ў 1535 годзе па розных сабраных запісах як «Гісторыя» Длугаша, «Хроніка вайны», «Хроніка Лівоніі» Германа Вар-

Галасы пра Грунвальдскую бітву

бэрга, «Хроніка Яна Посільге».

Прымаючы ўсе гэтыя й іншыя хронікі, трэба памятаць, што тагачасны ход выпадкаў пад Танэнбэргам-Грунвальдам не можа быць падазены ў сваёй паслядоўнасці так, як гэта ўсё ад-

ўручыў Вітаўту. Гэтая апошняя інфармацыя ёсць больш верагоднай. Аб ёй сведчаць выказванні польскіх паслоў на касцельным саборы ў Канстанцу (1414–1418). Далей Вапоўскі ўспамінае, што апошняй ночы перад боем у лагеры

крыжаносцаў прайшла вялікая бура, а ў палякаў стаяла цішыня й свяціў месяц. Аднак у лагеры саюзнікаў прайшла бура й нарабіла шкоды, калі на прапанову Вітаўта было пастаноўлена пераехаць у ваколіцы возера Лубень на адпачынак.

Для гісторыі важна ўсё, што аб Грунвальдзе запісаў Ян Длугаш з расказаў навочных сведкаў, удзельнікаў бітвы, а ў тым ліку бацькі й дзядзькі, а галоўная інфармацыя ад Збігнева Алясніцкага, які ўвесь час быў пры баку Ягайлы й наглядаў за ходам бітвы. Гэты яркі матэрыял увайшоў у гісторыю й паслужыў крыніцай для наступных даследчыкаў.

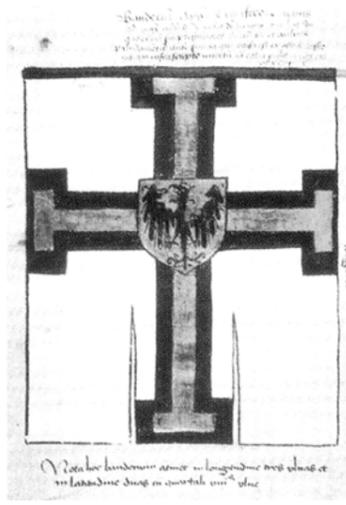
Усё ж некаторыя польскія гісторыкі маюць засцярогі да Длугаша й інтэрпрэтуюць некаторыя яго выказванні па-свойму, каб Ягайлу,

як польскаму каралю, надаць аўтарытэт. Засцярогі могуць быць, але ці яны слушныя?

Цікава, што Ян Длугаш, як паляк і каталіцкі манах, насцярожана выказваецца аб дзейнасці свайго караля й ягонай рэлігійнасці, якая не была пазбаўленая забабонаў. Длугаш кажа, што захаванне

Быў ён чалавек упартай, самавольнай натурой. Не ўмеў Ягайла ані пісаць, ані чытаць, а гутарыў пераважна па-беларуску й знаў літоўскую мову. Як падаюць некаторыя аўтары, Ягайла любіў ляжаць у ложку да поўдня, а пасля праводзіў гадзіны за багатым сталом. Калі зрабіў у чым памылку, то цяжка было прывесці яго да сэнсу, зразумець яе. Знаючы добра Ягайлу, аднойчы крыжакі напісалі яму з іроніяй: «Як гэта ваша вяльможнасць сама лёгка разумее ў сваёй уроджанай мудрасці».

Хоць Ягайла быў бедны розумам, але гарэў прагай славы. Як піша Павел Ясяніца, «Ягайлу не хапала культуры як палітычнай, так і асабістай, і гэты факт адбіўся на лёсах польскай манархіі». А Павел Зарэмба піша, што Ягайла

Харугва вялікага магістра Тэўтонскага ордэна

Пячатка вялікага магістра Тэўтонскага ордэна

«быў бадай сведкам, чымся акцёрам падзеяў, у якіх прыпісвалі яму галоўную ролю». Так вольна выказваецца аб Ягайлу, як аб сваім каралю, польскія гісторыкі.

Юры ВЕСЯЛКОЎСКИ (Друкуецца з нязначнымі скарачэннямі з захаваннем асаблівасцяў мовы. З кнігі «Дух часу», 2005 і публікацыі ў час. «Голас часу» № 6 (9), Лондан, 1990)

(Працяг будзе)

Ягайлы пад Грунвальдам было часам небяспечнае, трагічнае, аднак ён праз свае малітвы атрымаў ад Бога больш перамогаў як мячом на вайне. Хоць Длугаш піша аб Ягайлу скромна й часам паніжаюча, але затое павышае палякаў. Такой думкі трымаюцца іншыя польскія гісторыкі, якія хочуць прыпісаць Ягайлу й польскай арміі ўсе заслугі, як дыпламатычныя, так і мілітарныя, пад Грунвальдам. Напрыклад, прыпісваецца Ягайлу камандаванне арміяй, што ў сапраўднасці не адпавядае праўдзе. Для нааўнасці, «Пшэглэнд Гісторычны» (1910 г.) пісаў: «Галоўнакамандуючы, які мае кіраваць боем, павінен значна дакладна распалажэнне й становішча сваіх войскаў і паасобных яго аддзелаў; Ягайла гэтага значна не мог, бо ж у часе падрыхтоўкі войска маліўся».

Вапоўскі падае, што Ягайла марудзіў і не мог рашыцца ўзяць на сябе камандаванне, а толькі загадаў адслужыць імшу й «узнісшы рукі, глядзеў у неба й нерухома маліў Бога аб перамозе». Храніст асуджае караля, які «замкнуўся ў каліцы, калі вораг ужо наступаў».

Гісторыі не знаходзім, каб Ягайла калі-небудзь ці дзе-небудзь камандаваў арміяй і прапісаўся ў баі як здольны камандзір.

Песенкі: час не выбіраюць – выбіраюць шлях

*Беларусь мая несмяротная, кветка белая, маці родная,
усёй істотай сваёй табе шчасця хачу...*

Л. Радзевіч

(Працяг. Пачатак ў № 26)

Фрагменты жыццёвага шляху Казіміра Ждановіча

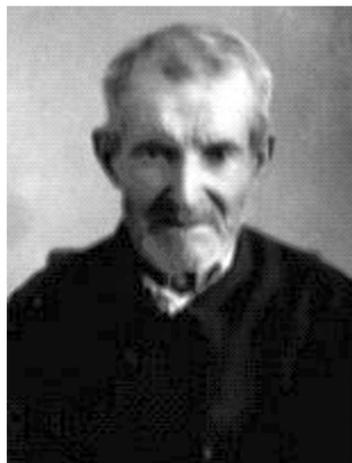
Мой продак па мамінай лініі Казімір Анто-навіч Ждановіч нарадзіўся ў збяднелай сям’і Анто-на Сямёнавіча і Юзэфы (народжанай Ліпневай) 10 верасня 1870 года ў мястэчку Пястуны каля Ігумена (цяпер – Чэрвень), аб чым сведчыць запіс № 60 ад 12 верасня 1870 года ў Блонскім рыма-каталіцкім прыходскім касцёле, дзе хрысцілі братоў-блізнятаў Казіміра і Адольфа.

Казімір ажаніўся з Міхалінай Пятроўнай Бузаноўскай, якая была на 7 гадоў старэйшая за мужа. У іх нарадзілася 6 дзяцей: Ганна, Франак, Антон, Боня, Юзэфа (мая прабабуля), Віталь. Міхаліна паходзіла з роду стаўбавых дваранаў. Прадкі ж Казіміра валодалі мястэчкам на Наваградчыне, але з-за доўга маёнтка давялося прадаць разам з сяля-

намі, а шляхецтва за родам захавалася.

У 1894 годзе Казімір дабіваецца прызнання дваранскага тытула і ўнясення яго ў першую частку дваранскай радаводнай кнігі, аб чым ёсць пасведчанне. Яму гэта было неабходна, каб набыць зямлю. У 1904 годзе ён купіў зямельны надзел у Старых Дарогах, дзе і жыў з сям’ёй, аб чым сведчыць купчая.

Але Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 года перавярнула светапогляд і ўстаялы

*Казімір Ждановіч,
1954 год*

побыт сям’і Ждановічаў. З пачаткам калектывізацыі яны ўступілі ў калгас і перабраліся на хутар недалёка ад Старых Дарог.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Казіміру быў 71 год. Ён жыў на хутары адзін (Міхаліна памерла за год да вайны), дапамагаў партызанам ежай, адзеннем, звесткамі. Пражыў 90 гадоў. І ў глыбокай старасці заставаўся жыць на хутары. Некалькі разоў дачка Юзэфа забірала яго жыць да сябе ў Асіповічы, але той хутка вяртаўся назад – не мог без сваёй хаты...

Хата Казіміра ў спадчыну перайшла малодшаму сыну Віталю. Прайшлі гады... Віталь вырашыў на месцы старога хлява пабудаваць

*Пётр Антонавіч Бузаноўскі,
цесць К. Ждановіча,
1903 год*

новы. Калі пачалі разбураць старую пабудову, пад стра-хой знайшлі скрутак, у якім былі дакументы Казіміра Ждановіча і срэбныя манеты.

Фрагменты жыццёвага шляху Ганны Пальманаўскай

Цяжкая жаночая доля, напоўненая выпрабаваннямі, ярка адлюстраваная ў жыццёвым лёсе Ганны Уладзіміраўны Пальманаўскай.

Яна нарадзілася ў 1867 годзе ў збяднелай дваранскай сям’і. Праз тры гады пасля нараджэння страціла маці Юлію, якая памерла пасля цяжкіх родаў. А праз

*Юзэфа, дачка К. Ждановіча,
1947 год*

некалькі гадоў памёр бацька. На выхаванне дзяўчынку ўзялі матчыныя сёстры. Паколькі сродкаў не хапала, Ганна вельмі рана пайшла працаваць кампаньён-кай у дом паноў Барташэвічаў, а таксама дапамагала прыходскаму святару – служыла ў царкве ахмістрыняй. Для Барташэвічаў Ганна стала бліжнім чалавекам, іх спадчына дапамагла ёй у цяжкую хвіліну.

Ганна была вельмі прыгожая дзяўчына: высокая, стройная, з доўгімі чорнымі косамі і вялікімі блакітнымі вачыма. Вельмі рана яна ўзяла шлюб з чырвона-дрэўшчыкам Канстанцінам Шкабарам. У іх нарадзілася чацвёрта дзяцей (апошняя – нежывым). Але неўзабаве, невядома ад чаго, памірае і муж – Ганна засталася ўдавою з трыма маленькімі дзецьмі: Іосіфам, Антаніянай, Марыяй.

Цяжка было маладой жанчыне, і яна прыняла прапанову ўзяць шлюб з Ігнатам Антонавічам Трыгубовічам, які быў у яе вельмі закаханы. У 1901 годзе, нягледзячы на незадаволенасць сям’і жаніха, яны пабраліся шлюбам. У 1902 годзе ў пошуках лепшай долі сям’я выехала ў Сібір. Тут нарадзіліся Надзея (1903) і Іван (1904). Але жыць на чужыне для Ігната аказалася немагчымым, таму з сям’ёй вярнуўся на Радзіму, а ягоныя бацька і браты засталіся ў Сібіры (нашчадкі цяпер жывуць у горадзе Багатоў). Ад Барташэвічаў Ганне засталася частка спадчыны, дзякуючы якой пабудавалі дом каля вёскі Горкі. Зямлі было мала, таму Ігнат працаваў па найме: рабіў рамы, слаў падлогу. Ганна таксама працавала па найме. З часам у іх нарадзіліся дзеці: Антон (1905 – 1943), Уладзімір (1907 – 1942), Аляксандр

(1914 – 2000), Мікалай (1916 – 1921).

Рэвалюцыйныя падзеі 1917 года змянілі лёс сям’і. У 1920 годзе яны атрымалі хутар з зямлёй у 10 га. Завялі гаспадарку і займылі вельмі добра. Шмат працавалі, але і жылі ў дастатку. Шчасце было нядоўгім – пачалася калектывізацыя, і ў 1929 годзе сям’я ўступіла ў калгас, зямлю забралі. Ганна страціла апошнія сілы змагацца за мару мець сваю зямлю... Яна захварэла і ў 1930 годзе памерла. Ігнат дажыў да 82 гадоў (памёр у 1946-м). У гады Вялікай Айчыннай вайны партызаніў, за што фашысты спалілі яго хату, перавезеную з хутара ў вёску Зенанполле.

На першы погляд, Ганна Уладзіміраўна не зрабіла ў жыцці нічога вызначальнага: працавала, гадавала дзяцей. Але я лічу яе сапраўднай гераіняй: нарадзіць 10 дзяцей – сёння подзвіг, а выгадаваць іх у няпростых умовах – подзвіг удвая.

*Аляксандр ПЕСЕНКА,
вучань СШ № 60
г. Мінска
(Кіраўнікі – настаўнікі
гісторыі А. Г. Хахлова,
Л. В. Крыловіч)*

(Заканчэнне будзе)

*Ганна Пальманаўская з сям’ёй
(другі рад), 1921 год*

*Пасведчанне аб дваранстве,
выдадзенае К. Ждановічу
ў 1899 годзе*

У краінах СНД 2010 год аб'яўлены Годам ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны. Не так даўно мы адсвяткавалі 65-годдзе Перамогі і Дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Бярэзінскай раённай бібліятэкай праводзіцца шмат розных мерапрыемстваў па патрыятычным выхаванні моладзі, ушанаванні памяці загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны. Па выніках абласнога фестывалю бібліятэчнай творчасці «Сэрцам да подзвігу дакраніся», аб'яўленым Мінскай абласной бібліятэкай імя А.С. Пушкіна, Бярэзінская бібліятэка атрымала дыплом лаўрэата I ступені. Установай было падрыхтавана некалькі спецыяльных матэрыялаў, прысвечаных юбілейнай даце, у тым ліку інфармацыйны аб бібліятэкарах раёна – удзельніках вайны «Яны прайшлі дарогамі Вялікай Айчыннай вайны».

Даведнік прадстаўляе біяграфію з фотаздымкамі 11 асобаў, якія працавалі бібліятэкарамі да вайны ці пасля, і іх успаміны пра гады ваеннага ліхалецця: загадчыкаў хатаў-чытальняў Каменаборскай – Сцяпана Сяргеевіча Берагейкі і Івана Сямёнавіча Мурашкі, Капланецкай – Карпа Міхайлавіча Кішкана, Сялібскай – Андрэя Сямёнавіча Смольскага, Якшыцкай – Міхаіла Мікалаевіча Багамаза, Івана Паўлавіча Ляпёшкі, Сяргея Яўціхавіча Няхая і Міхаіла Ільча Сарокі.

М.І. Сарока, 1918 года нараджэння, з пляяды першых бібліятэкараў раёна, навучэнцаў курсаў бібліятэкараў Мінскай вобласці. Прыблізна з 1947 года працаваў загадчыкам Якшыцкай хаты-чытальні і мясцовага клуба. З адкрыццём у лістападзе 1960 года Чыжахскай сельскай бібліятэкі перайшоў працаваць у гэтую бібліятэчную ўстанову.

Васіль Цімафеевіч Яфрэмаў у 1942 годзе прымусява вывезены на працу ў Германію. Працаваў на лакавай фабрыцы ў горадзе Гордэн Рур. За спробу ўцячы з лагера быў прыгавораны да 2-х месяцаў прымусовых працаў у акопах. Пасля вызвалення ў красавіку 1945 года вярнуўся на Радзіму. Завочна навучаўся ў Маладзечанскім інстытуце, але закончыць яго не ўдалося з-за сухотаў. У 1954 годзе прыехаў у Паплавы. Спачатку працаваў загадчыкам Белічанскага сяльпо, а потым загадчыкам Паплаўскай хатай-чытальняй, якая месцілася ў невялікім пакойчыку адміністрацыйнага цэнтра мясцовай гаспадаркі. Кніжны фонд налічваў каля 200 экзэмпляраў і размяшчаўся ў невялікай шафе. З году ў год паляпшалася жыццё людзей, разам з развіццём сельскай гаспадаркі ў вёсцы развівалася і культура. Пачалося будаўніцтва сельскага клуба, які быў урачыста адкрыты ў 1957 годзе, куды пераехала і хата-чытальня. У фондзе на той час на-

лічвалася ўжо больш за тысячу кніг. Я.Ц. Яфрэмаў адначасова загадваў хатай-чытальняй і клубам. 16 ліпеня 1957 года бібліятэчныя справы перадаў выпускніцы Мінскага (пазней – Магілёўскага) бібліятэчнага тэхнікума Ірыне Васільеўне Цяленчанка. Са словаў Ірыны Васільеўны: «...Васіль Цімафеевіч Яфрэмаў быў вельмі добрым, працавітым і адказным чалавекам. Па яго ініцыятыве ў Паплавах быў створаны першы калек-

тарзе. Некаторыя ніяк адразу не маглі паверыць, як гэта тут, у Пагосце, можна чуць тое, што гавораць у Мінску ці Маскве. Думалі, што нехта з іх жартуе. А потым паверылі, прывыклі.

Мастацкую самадзейнасць наладзіць давялося не адразу. Не ўсе ахвотна ішлі ўгурток. Некаторыя баяліся або проста сароміліся выступаць, прыходзілі спачатку проста паглядзець, а затым самі ўключаліся ў працу. Пелі, вер-

сясцёр. Працавала фельчарам на ФАПе ў вёсцы Котава Бярэзінскага раёна.

З 1942 года яна – удзельніца партызанскага і падпольнага руху ў якасці фельчара. У гады ваеннага ліхалецця пазнаёмілася са сваім будучым мужам Канстанцінам Антонавічам Мілько. Ён у атрадзе № 345 быў камандзірам роты. Пасля вайны пажаніліся. Прыехалі ў родную вёску мужа Баравіно, якую спалілі немцы. Прышлося жыць у зямлянцы. Было вельмі цяжка. Канстанцін Антонавіч быў старшынём калгаса, вывёў яго ў перадавыя, пасадзіў у гаспадарцы сад. Разам яны выгадалі чацвёрта дзяцей.

За мужнасць і адвагу ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў Ганна Уладзіміраўна Мілько ўзнагароджаная медалямі «За адвагу», «Партызану Вялікай Айчыннай вайны» II ступені.

У 1958 годзе Г.У. Мілько была прызначаная загадчыкам Белічанскай хаты-чытальні. Яе праца не абмяжоўвалася толькі выдачай кніг і перыядычных выданняў. Бібліятэкар праводзіла з наведнікамі культурна-масавую работу, сфарміравала калектыў мастацкай самадзейнасці вёскі Белічань, які з поспехам выступаў у вёсках Ляжынскага сельскага Савета. У сувязі з закрыццём Белічанскай хаты-чытальні ў 1964 годзе Ганна Уладзіміраўна была пераведзеная ў Ляжынскую сельскую бібліятэку, дзе працавала да выхаду на пенсію. Праца з кнігай заўсёды прыносіла ёй задавальненне, напайнула яе жыццём глыбокім сэнсам. Як гаворыць сама жанчына: «Работу рабіла так, каб сорамна не было».

Наталля МАЕЎСКАЯ,
метадыст Бярэзінскай
раённай бібліятэкі,
складальнік інфармацыйнага
«Яны прайшлі дарогамі
Вялікай Айчыннай вайны»,
старшыня Бярэзінскай
раённай арганізацыі
прафсаюза работнікаў
культуры

Бібліятэкары, якія прайшлі дарогамі вайны

тыў мастацкай самадзейнасці «Паплаўчанка». Удзельніцаў калектыву з аддаленых вёсак ён прывозіў на рэпетыцыі на сваім матэрыяле...».

Г.У. Мілько

Антон Барысавіч Маркоўскі быў першым загадчыкам Пагосцкай хаты-чытальні, адкрытай у пачатку 1930-х гадоў. З яго ўспамінаў: «Працуючы загадчыкам Пагосцкай хаты-чытальні, я добра бачыў, як цягнецца народ да культуры і ведаў, з якой ахвотай непісьменныя жанчыны і мужчыны, часта ўжо сталага ўзросту, наведвалі гурток па ліквідацыі непісьменнасці.

Вялікай падзеяй у той час было радыё. Першы прыёмнік устанавілі ў хаце-чытальні. Быў ён не лампавы, а дэтэктарны, гэта значыць даводзілася карыстацца ім пры дапамозе навушнікаў. Тым не менш, паслухаць яго звычайна збіралася шмат людю. Слухалі па-

шы расказвалі, п'ескі невялікія ставілі. Афішы расклеівалі ўсюды, запрашалі на вечары ўсіх вясковых. Хата-чытальня ўжо стала цеснай. Трэба было шукаць больш прасторнае памяшканне. І мы яго знайшлі...»

У канцы 1930-х гадоў А.Б. Маркоўскі – старшыня Пагосцкага сельскага Савета, затым начальнік баявой падрыхтоўкі Асаавіяхіма, старшыня смалакурнай арцелі, дырэктар Высакагорскай МТС. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны Антон Барысавіч – у ліку змагароў. Трапіў у акружэнне, стаў партызанам 120-га атрада на Магілёўшчыне, у маі-ліпені 1944 года быў яго камісарам. За праяўленыя мужнасць і адвагу ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у перыяд Вялікай Айчыннай вайны А.Б. Маркоўскі быў узнагароджаны медалём «За адвагу». Пасля вайны знаходзіўся на савецкай рабоце, затым узначальваў саўгас «Камунар». Памёр у 1979 годзе.

Жыве ў вёсцы Баравіно былы бібліятэкар Ганна Васільеўна Мілько, да якой з віншавальнай паштоўкай, словамі ўдзячнасці і салодкім гасцінцам завіталі прафкам і адміністрацыя раённай бібліятэкі напярэдадні свята Вялікай Перамогі. Ганна Васільеўна нарадзілася 22 снежня 1922 года ў вёсцы Новая Машчаница Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці. Скончыла Барысаўскую двухгадовую школу мед-

Фотаздымак на памяць

«Дваранскі» тэатр у Мінску

У № 14 за красавік 2010 года «КГ» змясціла артыкул Кастуся Лешніцы пад назвай «Мінск, мілы Мінск мне апрацівеў...» пра першыя крокі на прафесійнай сцэне актрысы XIX стагоддзя Марыі Гаўрылаўны Савінай. Гэта адбылося менавіта ў Мінску. Нечакана наш аўтар В. Афанасьеў зірнуў на тыя мінскія падзеі з іншага боку, распачаўшы пошукі месцазнаходжання тэатральнай залы, у якой выступала М. Савіна.

Выбітная руская актрыса Марыя Гаўрылаўна Савіна, узгадваючы пра свае першыя сцэнічныя крокі, з любоўю і захапленнем пісала: «Тэатр у Мінску пабудаваны ў зале дваранскага сходу, таму невялікі, але прыгожы і зграбны: усе ложы аздобленыя разьбой і асветленыя лямпамі, якія стаяць на разных калонах побач з кожнай ложай, што разам з прыгожымі убраннямі дамаў выглядае вельмі эфектна. Дырэктарам быў прызначаны Аўгуст Лявонцьеў Штраух. Рэжысёрам быў Міхаіл Паўлавіч Каратыгін, які займаў такую ж пасаду ў рускай оперы ў Пецярбургу, але атрымаў адстаўку. Хацелася б адзначыць, што трупа даволі вялікая для такога тэатра. А я скакала адшчасця, што нарэшце трапіла ў вялікі горад і на сапраўдную сцэну!»

Здарылася гэта ў нашым горадзе ў жніўні 1869 года. Мінскім губернатарам, якога Савіна таксама ўспамінае, але не называе імені, быў Уладзімір Мікалаевіч Токараў. Ён кіраваў губерняй з 1869 па 1875 гады. Вызначыць гэта было проста. Складаней аказалася знайсці месца, дзе стаяў будынак Мінскага дваранскага сходу. Справа ў тым, што нешматлікія энцыклапедычныя даведнікі пра Мінск, як дарэвалюцыйныя, так і сучасныя, ні мемуарныя крыніцы, ні архіўныя дакументы, якія мне пашчасціла праглядзець, не пакінулі ніякіх сведчанняў. Доўгія прагулкі па старой частцы горада, размовы са старажыламі, кансультацыі з мінскімі гісторыкамі таксама не прынеслі ніякіх вынікаў. Прайшло даволі шмат часу, і я пачаў ужо губляць

надзею знайсці будынак дваранскага сходу. Але ў адзін з момантаў з'явілася думка: а калі звярнуцца да старых фотаздымкаў і паштовак? І тут мне прыйшлі на дапамогу беларускія краязнаўцы і філакартысты Вячаслаў Целеш і Васіль Каляда. У калекцыі першага пад № 57 ёсць паштоўка, у якой зафіксаваны будынак дваранскага дэпутацкага сходу, узведзенага ў пачатку 1860-х гадоў; а з 1864 года тут ставіліся не толькі спектаклі, але праходзілі выстаўкі кветкаводства і садавод-

ства і арганізаваліся розныя літаратурна-музычныя вечарыны. Вячаслаў Міхайлавіч засведчыў, што будынак знаходзіўся на Петрапаўлаўскай вуліцы (цяпер вуліца Энгельса). Ёсць гэты будынак на фотаздымку № 168, толькі ў іншым ракурсе, і ў калекцыі В.І. Каляды. Васіль Іванавіч сцвярджаў, што будынак знаходзіўся на вуглу вуліцаў Петрапаўлаўскай і Падгорнай (цяпер вуліца К. Маркса). Гэта можна патлумачыць тым, што здымак быў зроблены з другога боку. Абодва краязнаўцы аднолькава зацвердзілі, што пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў гэтым будынку размяшчаўся Дом камуністычнага выхавання імя Карла Маркса. Там праходзілі літаратурныя і музычныя вечарыны, на якіх

у 1920–1930-я гады бывалі Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны і іншыя дзеячы літаратуры і мастацтва. На жаль, гэты будынак не захаваўся да нашага часу. На яго месцы зараз стаіць жылы дом з крамай «Саюздрук» і дзіцячым садком на першым паверсе. У сувязі з гэтым узнікае пытанне: ці ўсё тое, што тут адбывалася, знікла, як і сам будынак, у вечнасці? А можа і не, бо засталася чалавечая памяць, якую мы можам увекавечыць, устанавіўшы на dome мемарыяльную шыльду з барэльефам будынка дваранскага сходу і надпісам, які б адлюстроўваў адпаведныя гістарычныя падзеі.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Будынак Дваранскага сходу (паштоўкі В. Каляды і В. Целеша)

Традыцыі і сучаснасць

Адкрыцці «Нашай альтэрнатывы»

«Наша альтэрнатыва» (music news Беларусі), Мн., 2009, «БМАgroup»/«StudFarmat»

Звычайна музычны аналітык мае справу з цалкам падрыхтаванымі выданнямі, дзе ўжо сама паліграфія можа збіць з панталыку, паўплываўшы сваім шыкам на пэўныя эмацыйныя высновы. Вось і складанка беларускага свежака «Наша альтэрнатыва» мае багатую паліграфію; але мне пашчасціла спярша атрымаць голы дыск, праграма якога несла ўражанні без залішняй інфармацыйнай абслугі. Высвятляецца, што ёсць у нас зоркі, манера і адметны гук якіх пазнаецца з першых акордаў: «Змяя», «TlustaLusta», «Голая Манашка», «Мутнае вока», «Unia», «Сцяна», «RIMA». Дый цалкам невядомыя раней гурты, як і невядомыя песні прыкметаныя, здольныя да надзвычайных уражанняў: «Nevma», «Partyzone», «5set5» ды тое ж «Мутнае вока». Вось такім было першае рэзюмэ навоабмацак, зробленае без аніякай дадатковай інфармацыі. І прыемна было ўжо тады адшукаць тут і ўзоры беларускай рок-плыні з Польшчы («RIMA», «5set5»), якія часта ігнаруюцца тутэйшымі выдаўцамі, нягледзячы на салідны ўзровень з'явы. Скажу шчыра: найвялікшы эмацыйны ўплыў пакінулі найперш два трэкі – сёмы («Разрываю») і дзесяты («Дзве ружы»), а потым ужо заняўся

распазнаваннем вонкавых прыкметаў астатніх, якія і далі тую папярэднюю раскладку. Дадам, што невядомая дзесятка («Nevma») уражвала і іншых маіх суразмоўцаў, якія трапілі на тое неафіцыйнае праслухоўванне недавыдадзенага прадукту. Нават няёмка было адмовіць першым ахвотнікам набыць той вакальна-металічны цуд або падказаць хоць назву для пошуку. А там жа і ў тэкстах якая высокая паэзія (вакаліст Даніла Забела ледзь не да Багдановіча дапнуўся):

*Кветкі я нясу, колер сумны
іх пунсовы,
Іх крыўды, боль і страх –
мой канвой, мая ахова.
За табой пайсці не дазволюць
жах надзеі
І рэхам згоніць прах у спалоханай ідэі.
Я не з тых. Адчыні хутчэй дзверы,
Я жывы, але ты маўчыш.*

І хоць некрафільская тэматыка песні крыху нагадвае вычварэнствы Тома Пэты, які танцуе апошні танец з памерлай каханкай у моргу («Last Dance With Mary Jane»), але сакавітыя гукі гітарнага драйву ў стылістыцы progressive-metal выразна ўзмацняюць эмацыйнае ўздзеянне твору, таму наўрад ці «Nevma» можна папракаць у голым пераймальніцтве.

Што да вакаліста гурта «Мутнае вока» Яўгена Змушкі, дык не скажу, што ў яго надта моцны голас, але голас правільны, ды з чалавека так і прэ энергетыка жывых рытмаў, якой пачуе менавіта такі голас. І ў гэтым пік эмацыйнага ўплыву. А вось Кірылу Богушу з «TlustaLusta» панкаўская эстэтыка дазволіла дасягнуць неверагодных філасофскіх абагульненняў у аналізе нацыянальнага паэтычнага досведу. Ну не выпадкова ж ён у сваёй песні знаходзіць алюзіі з маркізам дэ Садам... А ці ж насамрэч не з тых крыніцаў любоў нашых паэтаў да роднай калючай кветкі: «О, Беларусь, мая шыпшына» (У. Дубоўка), «О, шыпшына мая, Беларусь» (Н. Арсеннева). Цікавы дзясвочы (гугнявы) вакал 19-га трэка (потым гэта акажацца Ірына Фёдарова з «Jenowa») выяўляе гэтку эмацыйную панк-фурыю ў метале, нібыта беларуская Nina Hagen паўстала. І яна не проста раве, а да-сканала трымае ноту, аддаючыся музыцы на ўсе 100.

Пра трэкі магілёўскіх гуртоў «Зачточка» і «Глюкі» не выпадае гаварыць доўга, бо яны паўтараюцца ў свежых альбомах артыстаў ды пачуваюць там сябе больш утульна. Эмацыйны пік акурат там. А вось на песні «Мы ляцім» гурта «Partyzone» хоцацца спыніцца асобна, бо Дзяніс Вячэрскі зрабіў істотны рывок у сваім развіцці не толькі як вакаліст (як і згаданы Кірыл Богуш, ён не стаіць на месцы), але і як аўтар змястоўных, паэтычных тэкстаў. І хоць першыя два альбомы гурта не засталіся абмінутымі прасай (а «Трэба рабіць» так і застаўся для многіх улюбёным), цяпер аж карціць дачакацца трэцяга канцэптуальнага беларускага рэліза «Partyzone», які будзе называцца «Падаць і ўзлятаць». Працягвае творчы ўзлёт і гурт «Змяя», які напярэдадні трэцяга свайго альбому рызыкнуў на кардынальны рэбрэндынг: яны цяпер будуць звацца «ZM99», што мае азначаць тое самае, але з датай заснавання калектыву ў 1999-м. Па шчырасці, асабіста я заўважыў у тым акце і паглыбленне беларускага кантэксту творчасці, бо колішняя юначая назва «Змяя» ніяк не магла натхніць на замену апошняй лічбай апошняй жа літары алфавіту ў назве. Зноў у змястоўным 24-старонкавым каляровым буклеце выдання публікуюцца біяграфіі калектываў, кантактныя рэквізіты асноўнага фундатара праекту – фан-клуба беларускага року (www.belmusic.org), дзе падобныя рарытэтныя выданні сапраўдны аматар беларускага року можа атрымаць бясплатна: fanclubbudzma@gmail.com. Трэба толькі праявіць здольнасць ды ініцыятыўнасць!

**Вітайт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык**

Калекцыянерам, і не толькі

Пагадненне з Мальтыйскім Ордэнам

Міністэрства сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь выпусціла марку, прысвечаную паштоўнаму пагадненню Беларусі з Суверэнным Ваенным Мальтыйскім Ордэнам. Мастацкае аздабленне маркі № 828 зрабіла Яўгенія Бядонік, яе памер 52x37 мм, наклад 40 тысячаў асобнікаў. Адрэкаваная мініяцюра ў аркушы па 4 маркі. Намінал Н адпавядае тарыфу перасылкі 20-грамовага ліста наземным транспартам.

Мальтыйскі Ордэн быў адным з першых рыцарскіх ордэнаў, што з'явіўся ў хрысціянскім свеце, датаю заснавання лічыцца 1099 год, калі ў Іерусаліме было заснаванае шпітальнае брацтва, якое потым было ператворанае ў рыцарскі ордэн. Спачатку ён размяшчаўся на астравах Міжземнага мора, у гарадах Месіна, Катанія і Ферара. З 1834 года абаснаваўся ў Мальтыйскім Палацы (Рым). З гэтага часу клопат аб хворых і бедных, як тое было напачатку, зноў стаў яго галоўнай задачай як суверэннага дзяржаўнага ўтварэння. Між нашаю краінаю і Мальтыйскім Ордэнам дыпламатычныя стасункі ўсталяваны ў 1996 годзе, а летась у красавіку ў Рыме падпісанае пагадненне пра абмен паштовымі адпраўленнямі.

У дзень выхаду на паштамце ў Мінску праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх аўтар Я. Бядонік).

Параза Тэўтонскага ордэна

У паштовы абарот выйшла марка № 831, прысвечаная 600-годдзю перамогі пад Грунвальдам. Яе на малая в а л і Ганна Малаш і Іван Лукін. Памер мініяцюры 40x28 мм, наклад – 52 тысячы асобнікаў, марка надрукаваная ў аркушы па 4 асобнікі. У дзень выпуску ў аддзяленні паштовай сувязі № 3 Мсціслава праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень».

P.S. Выхад маркі, прысвечанай слаўнай Перамозе, не можа не радаваць. Але ж, думаецца, было б нашмат лепей выдаць адмысловы блок і серыю марак. Падобныя юбілейныя падобныя падзеі, што прынеслі славу і справядлівы гонар беларускаму народу, не такія частыя і не так шырока адзначаюцца ў нашай дзяржаве. Але ж гэтыя даты акурат і спрыяюць кансалідацыі нацыі, абуджаюць нацыянальны гонар, фармуюць нацыянальную ідэю, заснаваную на багатай спадчыне народаў, якія жывуць у Беларусі. Летась мы «прапусцілі» 1000-годдзе Літвы, якое шырока адсвяткавалі суседзі летувісы-жамоіты; сёлета гэтак сама «прапускаем» 600-годдзе Грунвальдскай бітвы, якое адзначалі суседзі літоўцы і палякі, а нават і ўкраінцы з рускімі. Што наступнае?..

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «Белпошта»

На Дрывятах

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Калі вас укусілі...

Каб не кусалі пчолы ці восы, неабходна прытрымлівацца наступных рэкамендацый:

- не трэба адмахвацца ад насякомага, што заляцела, нягледзячы на тое, што яны могуць быць вельмі надакучлівыя;
- будзьце ўважлівыя на базарах і каля латкоў з садавінай;
- не хадзіце басанож па траве, асабліва па канюшыне і на пляжы, таму што часта на зямлі застаюцца кавалчкі ежы, на якіх сядзяць восы і пчолы;
- абавязкова трэба вешаць на вокны сетачкі, каб насякомыя не заляталі ў кватэру;
- працуючы на агародзе, абувайцеся, апранайце адзенне, галаўныя ўборы;
- калі вы патурбавалі пчаліны рой або ўскрылі асінае гняздо, хутка пакіньце месца, а калі пчолы (восы) кінуліся вас даганяць, ныйрайце ў ваду або захутайцеся з галавой і перачакайце, пакуль яны не супакояцца;
- калі вас уджалілі ў вобласць галавы ці шыі, лепей тэрмінова звярнуцца па медыцынскую дапамогу.

Першая даўрачэбная медыцынская дапамога пры ўкусах насякомых.

1. Пры мясцовай рэакцыі трэба вынуць джала, саскрабваючы пазногцем і не націскаючы на скуру, каб мяшэчак з ядам не лопнуў.
2. Мясцовая дэзінфекцыя (5 % настойка ёду, спірту).
3. Накласці вільготную павязку (абязбальваючы эффект): этылавы спірт з гліцэрынам ці воцатам – шматразова змачваць яе на працягу дня.
4. Для разбурэння яду непасрэдна ў скуры можна наблізіць да месца ўкусу тлеючы кончык цыгарэты.
5. Даць пацярпеламу антыгістамінныя прэпараты (кшталту тавегіла).
6. Пры агульных рэакцыях распаўсюджанага скуранага сыпу, ацёку Квінке і анафілактычным шоку неабходна тэрмінова выклікаць урача або брыгаду хуткай дапамогі.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КОРАБ – ёмістасць для захоўвання і пераноскі сыпучых прадуктаў (збожжа, круп, гароху, мукі ды інш.). Плэўся з лубу, саломы, лазы. Лакальныя назвы шыян, карабан, саламянік. Часта рабілі з вечкам. Мелі добрую вентыляцыю, таму ў іх няблага захоўваліся прадукты. Вылучаюцца карабы разнастайнасцю формаў, прыроднай прыгажосцю матэрыялу. Пашыраныя на большай частцы Беларусі.

Кораб з лубу

жэнь, каржан. Для вырабу бралі звычайна жытнюю муку, крута замешвалі на вадзе або сыроватцы, дадавалі соль, соду. Рабілі яго «праснаком на скорым часе», як не было хлеба, ці ў пост, на памінкі. Калі не хапала мукі, дадавалі тоўчаную вараную бульбу. У наш час – печыва з пшанічнай мукі на малацэ, здобнае, салодкае.

КОСІЧ Марыя Мікалаеўна (1850, с. Расуха Унечскага раёна Бранскай вобл. – ?) – беларуская этнограф, фалькларыстка, пісьменніца. У

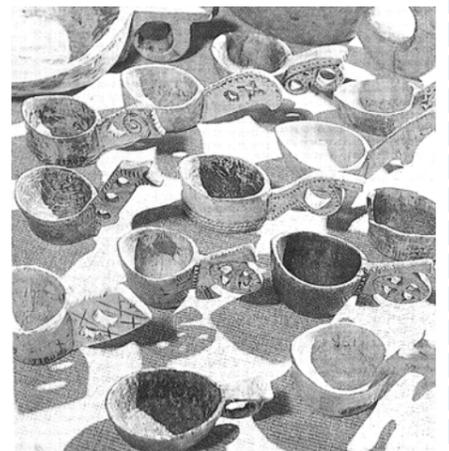
КОРЖ, праснак – даўняе прэснае мучное печыва. Называлі таксама кар-

1901 г. ў часопісе «Живая старина» надрукавала працу «Ліцвіны-беларусы Чарнігаўскай губерні, іх побыт і песні», прысвечаную духоўнай культуры беларусаў (апісанне абрадаў даецца па месяцах і порах году). Пісала пра матэрыяльную культуру беларусаў (арт. «Аб пабудовах беларускага селяніна Чарнігаўскай губерні», 1906 г.).

КОЎБІК – свіны страўнік, начынены мясам. У некаторых мясцовасцях пашыраныя назвы каўдун, кірук, кіндзюк, багук. Бралі мяса з ашыйка, лапатак, сцёгнаў, часам кавалкі сала (Брэстчына), рэзалі яго, салілі, дадавалі духмяныя прыправы, шчыльна складвалі ў папярэдне вычышчаны страўнік і зашывалі. Вешалі пад страхом у торбе ці кашы (каблуку). А ў Заходняй Беларусі да вясны трымалі ў расоле, потым высушвалі на сонцы. Правяленае мяса захоўвалася да лета, яго бралі на сенакос, жніво, капанне бульбы. Маглі таксама начыняць варанымі пасечанымі вантрабамі, кашай са скваркамі, дранай буль-

бай. Быў вядомы паўсюдна, а ў некаторых мясцовасцях робяць і ў наш час.

КОЎШ – драўляная вядзеўбаная пасудзіна для перасыпання збожжа, мукі. Мае доўгую або кароткую ручку; доўгая заканчваецца закручаным канцом для падвешвання, кароткая мае скразную адтуліну для пальцаў. Называюць таксама чарапком. Пашыраны коўш у многіх рэгіёнах.

Каўшы